

NAȘTEREA TRADIȚII, CREDINȚE ȘI OBICEIURI DIN JUDEȚUL CARAȘ-SEVERIN

În mediul tradițional de familie, obiceiurile reprezintă un sistem reglator etic avînd ca scop pregătirea individului pentru viață, familie și societate. Obiceiurile, atît cele de peste an cît și cele ale vieții de familie, cu toate similitudinile la diferite popoare, au avut și au în continuare note particulare, distinctive ce au consolidat conștiința de grup social, și, păstrate în virtutea tradiției, ele au constituit un factor de rezistență la diverse încercări de deznaționalizare căci „(...) Temeiul păstrării a unor asemenea datini moștenite de la romani înainte de alte veacuri este tot acel care au fost și al păstrării limbei naționale, măcar că au fost Nația românească asuprită de mai multe feliuri de neamuri varvare. Pentru că știu că nimic este mai dulce și mai sfînt românului adevărat decît a-și păzi limba și legea (...) Și pentru ce? Pentru că își iubește naționalitatea”¹.

În zona muntoasă a Banatului s-au menținut timp îndelungat o serie de practici foarte vechi, majoritatea dintre ele precreștine. Urme ale acestor practici și credințe se mențin chiar și pînă în zilele noastre. Explicația acestei stări rezidă în faptul că satele în cauză sînt destul de izolate și populația lor pune mare preț pe păstrarea tradiției și a credințelor străvechi. Regresul firesc al unor obiceiuri se datorește pătrunderii și în aceste locuri a cuceririlor științei.

Actualmente cercetarea obiceiurilor este dificilă mai cu seamă datorită faptului că multe dintre obiceiuri și-au pierdut sensul inițial primind de-a lungul timpului sensuri noi, trecînd de pe planul sacral pe care au fost performate pe cel ceremonial și spectacular.

Am încercat în cele ce urmează să prezentăm cîteva obiceiuri actuale și dispărute legate de naștere, de pe raza județului Caraș-Severin, insistînd asupra momentelor premergătoare nașterii, a grijii deosebite pentru mamă și făt, naștenea propriu-zisă, momentul primei îmbăieri, botezul, bolile copiilor mergînd pînă la primele jocuri ale copilăriei.

Miracolul existenței, atunci cînd cunoștințele științifice nu erau încă la îndemîna tuturor, a fost convertit prin mit căci „Mitul e încercarea de a releva un mister cu mijloacele imaginației”² și prin urmare se credea că puteri magice, malefice și benefice, guvernează universul

¹ Damaschin Bojincă, *Scrieri. De la idealul luminării la idealul național*, Edit. Facla, Timișoara, 1987, p. XLI.

² Lucian Blaga, *Trilogia valorilor*, Edit. Minerva, București, 1987, p. 219.

decizînd asupra vieţii, destinului şi morţii fiecărui om; însăşi religia „nu este altceva decît oglindirea fantastică în minţile oamenilor a forţelor exterioare care domină viaţa lor de toate zilele, o oglindire în care forţele pămînteşti iau forma unor forţe suprapămînteşti”³. În acest context, naşterea unui copil era socotită o realizare, o împlinire, pe cînd sterilitatea unei femei era consecinţa unui fapt reprobabil, a unui blestem sau acţiunea unor spirite necurate. Sterilitatea unei femei atrăgea oprobiul colectivităţii şi adesea devenea motiv de divorţ, dar pentru că forţa blestemului se putea anihila printr-o forţă superioară, a descîntecului, şi chiar boala provocată de fiinţe supranaturale avea leac, femeia era descîntată şi „doftoroaiele” îi pregăteau leacuri: fierbeau liliac alb în miere sau vin dînd femeii să bea⁴ sau o povăţuiau să bea seva de la ramurile ce se altoiau să aducă rod precum pomul⁵. Aceste leacuri, presupunînd că ar avea o valoare strict curativă, au în acelaşi timp o valoare rituală. Măsurile de profilaxie magică se iau încă de la nuntă: miresei i se puneau în braţe un copil pe care trebuia să-l ungă cu o alifie şi să-l sărute⁶, un act de magie a contiguităţii menit să determine maternitatea.

În trecut femeile române aveau un număr mult mai mare de copii dar lipsa asistenţei medicale a făcut ca indicele mortalităţii infantile să fie ridicat. Poate tocmai din teama de a-şi putea pierde copilul să fi izvorît numeroasele interdicţii pe care femeia însărcinată trebuia să le respecte. Doar respectînd aceste oprelişti femeia, în credinţa populară, putea da naştere unui copil sănătos.

În legătură cu naşterea, credinţa poporului consideră că unele tră-sături fizice şi psihice ale copilului sînt determinate de comportarea femeii în timpul gravidităţii. De aceea i se interzice femeii însărcinate să fure, căci de va fura şi va fi prinsă asupra faptului şi va duce mîna cu obiectul furat spre corp, copilul va avea pe locul respectiv semnul obiectului furat, în caz că viitoarea mamă nu-şi va şterge imediat mîna de pămînt⁷. Această credinţă se menţine şi în prezent. Ştergerea mîinii de pămînt ni se pare un element al unui ritual magic de ştergere a păcatelor de pămîntul investit cu proprietăţi sacre, un ritual de obîrşie străveche, specific comunităţilor sedentare de agricultori.

Obiceiurile şi tradiţiile de naştere sînt legate de practicile străvechi de trecere şi iniţiere, iar magia simpatetică deţine rolul preponderent în interdicţiile impuse femeii însărcinate. Astfel viitoarea mamă, depăşind lină, nu are voie să o petreacă după gît, să nu aibe copilul la naştere ombilicul înfăşurat în jurul gîtului⁸, nu-i este permis femeii să strîngă aşchii în poală, să nu fie copilul bubos⁹; să nu lovească cîine sau pisică, să nu fie copilul păros¹⁰; să nu ţină foarfecele în poală, că va face

³ K. Marx, Fr. Engels, *Despre religie*, Edit. Politică, Bucureşti, 1960, p. 256.

⁴ Informator Paica Ana, 67 de ani, localitatea Feneş.

⁵ Informator Roma Ana, 69 de ani, localitatea Slatina Timiş.

⁶ Popovici Ioana, 54 de ani, localitatea Nădăş.

⁷ Informator Jurja Maria, 60 de ani, localitatea Sadova Nouă.

⁸ Informator Popescu Doina, localitatea Pojejena, 53 de ani.

⁹ Informator Mangu Ecaterina, 70 de ani, localitatea Pescari.

¹⁰ *Ibidem*.

pruncul, limbă de broască¹¹; nu are voie să omoare șerpi, să nu fie copilul chior¹². De asemenea este răspîdită credința că o femeie „în altă stare” nu are voie să se mire de un lucru urît sau cu defecte, de animale sau oameni „pociți”, căci noul născut ar putea avea însușirile aceluia lucru, om sau animal; de se va întîmpla totuși, să spună în gînd: „Nu ne mirăm un, ne mirăm doi”¹³ sau „Numai tu să fii așa, nimeni ca tine!” și să-și scuipe de trei ori în sîn, în credința că atunci nu vor fi urmări.

Știut fiind faptul că femeile în stare „binecuvîntată” sînt foarte poficioase, ele sînt sfătuite să nu se abțină de la mîncare și dacă poftesc ceva, să ceară chiar și în casă străină că de nu, lesne se poate să piardă sarcina¹⁴. În ciuda acestui fapt, sînt și restricții alimentare: femeia gravidă nu are voie să mănînce carne de iepure, să nu fie copilul fri-cos¹⁵, sau carne de căprioară, să nu-i trosnească oasele¹⁶, nu are voie să mănînce șoric, să nu facă fete pistruiate¹⁷, sau orice fel de fructe îngemănate, căci va face gemeni¹⁸. Tot pentru a nu avea gemeni, femeile însărcinate se feresc să mănînce ouă cu două gălbenușe¹⁹.

Femeile române sînt, în general, robuste și chiar însărcinate fiind, văd de treburile gospodărești și cîmpului, dar, înconjurate cu respect și multă dragoste, pot fi ușor deochiate involuntar, ceea ce ar dăuna pruncului. Persistînd această credință, atunci cînd femeia gravidă merge într-un loc unde e multă lume adunată, își desiră brăcira tîrînd-o după ea, să se mire lumea de brăcîră și nu de starea ei²⁰. Dacă merge la o înmormîntare, e bine să-și lege o ață roșie de inelar, ca spiritul celui mort să nu poată să-i facă nici un rău²¹.

Nu numai viitoarea mamă are de suportat o serie de opreliști, ci și cei din jurul ei trebuie să o îngrijească și să o ferească de sperieturi, de munci grele, bărbătești. Femeii gravide nu este voie să i se toarcă peste picioare, să nu fie împiedicată, că astfel căzînd ar putea pierde sarcina²². Prin magie pot fi determinate anumite calități ale copilului: dacă unei femei gravde îi place mult un anume copil și ar dori ca propriul ei copil să-i semene, se întinde pe pămînt și respectivul copil trece de trei ori peste pîntecul ei²³. Dacă dinpotrivă femeia dorește să nu semene copilul ei cu o anumită persoană, se va feri să-i treacă peste picioare²⁴. Femeile gravide mai obișnuiesc să-și pună ghije de ghilău în cap, să aibe copilul părul creț²⁵.

¹¹ Emil Petrovici, *Folklor din Valea Almăjului (Banat)*, în *Anuarul arhivei de folklor*, vol. II, Imprimeria Cartea Românească, București, 1935, p. 46.

¹² Dumitru Jompan, *Folklor din Marga*, Reșița, 1979, p. 293.

¹³ Informator Paica Ana, 67 de ani, localitatea Feneș.

¹⁴ Informator Teodorescu Ioan, 52 de ani, localitatea Duleu.

¹⁵ Informator Popescu Doina, 53 de ani, comuna Pojejena.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Dumitru Jompan, *op. cit.*, p. 293.

¹⁸ Teodorescu Ioan, 52 de ani, localitatea Duleu.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Informator Prisăcaru Persida, 61 de ani, localitatea Cornereva.

²¹ *Ibidem*.

²² Informator Banda Sabina, 70 de ani, localitatea Slatina Timiș.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Informator Bojinescu Maria, 60 de ani, localitatea Mehadica.

Viața oricărei familii românești primește sens doar odată cu nașterea unui copil. De aceea grija deosebită a românilor de pretutindeni de a avea copii frumoși și sănătoși, mulțimea obiceiurilor și credințelor legate de naștere. Nașterea unui copil a fost din totdeauna un prilej de bucurie în casa omului. Încercarea de a ghici dacă acel copil ce urma a se naște e fată sau băiat ni se pare, în consecință, un joc. Asemenea jocuri se practică și în prezent, fără ca aceasta să însemne că li se dă și crezare, ci doar ca amuzament. Pe Valea Almăjului, dacă o femeie gravidă e întrebată ce are pe cap și ea ridică mîna dreaptă spre cap, se spune că va avea băiat, de ridică mîna stîngă, fetiță²⁶. Dacă i se pune femeii sare pe cap, fără ca ea să observe, și ea va ridica mîna la cap, va avea „căciulă” (băiat), iar dacă lasă mîna în jos va avea fetiță²⁷. Dacă se pune un ac în pîine și femeia gravidă îl scoate de vîrf, va avea băiat, dacă de partea opusă înseamnă că va avea fetiță²⁸.

O femeie în „altă” stare, înzestrată potrivit credinței populare cu puteri și calități miraculoase, poate inconștient să prevadă viitorul dacă aceste calități sînt stîrnite. De exemplu: dacă i se pune pe furîș sub pernă un obiect personal al cuiva (de obicei al unei fete de măritat), femeia va visa noaptea cu acea persoană și visul se va împlini²⁹. Femeia însărcinată nu-și dă seama de „puterea” ei și prin urmare actul magic se relevă tot prin inconștient, prin vis.

Simion Florea Marian descrie un obicei de prin părțile Oraviței menit să-i ușureze femeii nașterea: Cînd femeia simte că trebuie să nască, aruncă apă pe streășina casei prinzînd-o cu un ciur dedesubtul căruia se află un blid, în credința că atît va sta copilul în pîntecul ei, cît apa pe streășină sau în ciur. Din apa adunată, femeia bea de trei ori și își umezește și pîntecul³⁰ sau pune în spuza focului un ou și cînd acesta pocnește ieșind albușul și gălbenușul spune: „Cît stă albușul și gălbenușul, atît să stea și pruncul sau prunca”³¹, sau ia o frîmbie de la brăciră pe care, stînd pe o punte, o sloboade în apă înspre partea în care curge apa spunînd din nou: „Cît rămîne apa sub punte, atît să pestească și pruncul sau prunca”³². Aceste obiceiuri s-au pierdut dar probabil din unul dintre ele se trage credința că femeia gravidă e bine să mănînce un ou fript în spuza focului pentru a naște mai ușor³³. Apa, focul și oul au în acest caz valoare de simbol: apă și foc purificatoare, ou simbol germinativ, dătător de viață. Tot pentru a putea naște mai ușor, femeii i se descheiau toți nasturii de la cămașă, nu avea voie să aibe pe ea nimic legat sau înnodat, i se despletea părul, dezlegatul și despletitul fiind raportate la eliberarea de sarcină³⁴. Dacă femeia era

²⁶ Informator Popescu Doina, 53 de ani, localitatea Pojejena.

²⁷ Informator Nicola Ilinca, 43 de ani, localitatea Băuțar.

²⁸ Informator Ursulescu Silvia, 45 de ani, localitatea Borlova.

²⁹ Informator Roma Ana, 69 de ani, localitatea Slatina Timiș.

³⁰ Simion Florea Marian, *Nascerea la români. Studiu etnograficu*, Edit. Academiei Române, București, 1892, p. 37.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*, p. 38.

³³ Informator Banda Sabina, 70 de ani, localitatea Slatina Timiș.

³⁴ Informator Gurgu Melania, 52 de ani, localitatea Ilova.

îmbrăcată în cămașa soțului, se credea că are naștere ușoară³⁵, de asemenea dacă era afumată cu coji de ceapă sau sufla într-o știclă goală³⁶. Acțiunea de suflare într-o știclă goală, prin efortul care se depunea, aducea cu sine și o contracție a mușchilor abdominali și prin urmare practica s-ar putea să fi izvorât în urma unei îndelungi observații și experiențe căreia i s-au atribuit virtuți magice.

„Cînd ai strînsori dzi nașcîri prăstă șăli și la foali, atunșă o muieri, ori mama muieri aieia, ia un topor și-l pitrieși pră după-nșingătura muieri cari-i încărcată și dzîși:

*Dz-o fi fișiorel,
Să iasă la toporâl.*

Tunș ia o furcă cari toarși muieria și iar o pitrieși pră după briu și dzîși:

*Dz-o fi fičićă
Să iasă la furkîță.*

Dziș dzi trii ori așa³⁷. Astfel descrie Emil Petrovici un obicei de propitiere de pa Valea Almăjului.

Datorită faptului că femeile române nașteau acasă, își alegeau din timp o moașă, femeie pricepută, prietenă sau rudă (mai adesea cumnată), care să o moșească. Ea trebuie să asiste mama la naștere, să încălzească „motche“ de fuior de cînepă, chiar să le fiarbă și să i le așeze femeii pe pîntec dacă avea dureri mari³⁸, să taie ombilicul pruncului, să grijească de mamă și de noul născut, să-i facă acestuia prima scaldă și să îngroape placenta la hotarul a trei sate, dacă voia ca mama să nu mai aibe alți copii³⁹ sau la un pom roditor urgisindu-i mamei să mai aibe alt copil după o perioadă de timp stabilită de ea⁴⁰, să pregătească masa ursitoarelor. Din cele arătate se desprinde importanța ce se atribuie moașei în ritualul nașterii, importanță ce de multe ori o depășește pe cea a nașei. De asemenea se cuvine să amintim aici rolul jucat de hotarul satului, ca o categorie a spațiului sacru unde se oficiau diverse rituri magico-religioase, căci hotarul satului iradia putere magică, de obicei benefică, asupra comunității.

„La ziua sau ceasul nașterii ei, ea vorbită cu vre-o prietenă încrezută sau vre-o stearpă a-i fi moașă, care înștiințată ziua, noaptea aleargă cu mama soacră, ce-i în chinuri ajută. Moașa buricul pruncului cu vr-un cuțit lăpădat, custură, pră un răstău de jug îl taie, îl înoadă, născutul spală, îl învăluie, locșorul născătoarei aici într-un unghi îngroapă. Moașa face pruncului scaldă caldă (...) pruncul după scaldă îl stropește, într-o lînă nouă de berbece sau de oaie îl înfașe, în leagăn îl culcă. Și pre mumă cu busuioc o stropește, o curățește, pe prunc a-l

³⁵ *Ibidem.*

³⁶ Informator Bojinescu Maria, 60 de ani, comuna Mehadica.

³⁷ Emil Petrovici, *op. cit.*, p. 43.

³⁸ Informator Roma Ana, 69 de ani, localitatea Slatina Timiș.

³⁹ Simion Florea Marian, *op. cit.*, p. 140.

⁴⁰ Informator Roma Ana, 69 de ani, localitatea Slatina Timiș.

apleca și ceva a mânca să poată⁴¹ scrie Nicolae Stoica de Hațeg și tot el afirmă: „Moașă mi-a fost controlorul de vamă care mi-a tăia buricul cu sabia, urîndu-mi să devin cătană⁴². În cel din urmă citat remarcăm din nou existența magiei prin contact direct și de asemenea coincidența dintre parte și întreg sau substituția, sabia ca însemn al cătănei putînd determina funcția.

Alteori am întîlnit pe teren un alt caz: ombilicul se tăia pe un lemn de corn, să fie copilul tare ca lemnul cornului (prin similitudine)⁴³. Se obișnuia de asemenea să se înoade ombilicul și să se păstreze. În ziua primă de școală a copilului acesta se deznoda ca și mintea copilului să se dezlege⁴⁴. Cînd sînt mai mari, fetițele suflă în ombilicul păstrat în „amoi“ să învețe să brodeze frumos⁴⁵. În cazul de față nu am putut găsi altă explicație decît aceea că fiecare realizare cere sacrificii.

Imediat după naștere, copilul era învelit într-o cămașă a tatălui său sau într-un cojoc (pentru a avea părul creț) și se așeza direct pe pămînt și apoi moașa se ocupa de mamă⁴⁶.

În prima scaldă a copilului se punea apă lustrală și diferite alte lucruri bunăoară: bani de argint, busuioc, oglinjoară, flori sau după cum a scris Simion Florea Marian: lapte dulce, să-i fie pielea albă ca laptele; un ou, să fie sănătos ca oul; felurite flori, să fie drăgălaș ca florile; nuci, să nu se vatăme (să nu capete hernie); o pietricică, să fie răbdător ca piatra; un ban de argint, să fie curat și să nu se prindă de el vrăjile și farmecele⁴⁷. Rolul băii este în primul rînd igiena, ne îndoim însă ca și argintul să fi avut un rol de profilaxie igienică (știute fiind astăzi calitățile sale antimicrobiene), cert este că argintul ca și busuiocul și usturoiul este investit cu calități care fac din el un antidot al vrăjilor și farmecelor. În comuna Slatina Timiș se punea în scaldă copilului o pană de gîscă sau o pană de pescăruș de pe Timiș, să fie copilul ușor și sprinten ca o pană⁴⁸. „Cîn fașe baie și vrie să nu fie friguros, toarnă apă răse pră iel întîi. Satunși-l scaldă cu apă caldă⁴⁹, o adevărată măsură de călire a copilului nou născut.

Copilul era scos din scaldă ținîndu-se de ceafă și bărbie, să fie lung și zvelt⁵⁰ sau într-un deget, sprijinindu-i-se degetul mare de cerul gurii, să fie bun de gură și să se lungească⁵¹.

Apa în care a fost scăldat copilul nu se aruncă oriunde ci pe teren „curat“ cu precădere la rădăcina unui pom roditor, să crească și copilul înalt și să devină om întreg și roditor, sau la flori, să fie proaspăt și

⁴¹ Nicolae Stoica de Hațeg, *Scrieri*, Edit. Facla, Timișoara, 1984, p. 160.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ Informator Balaci Maria, 74 de ani, localitatea Bănia.

⁴⁴ Informator Banda Sabina, 70 de ani, localitatea Slatina Timiș.

⁴⁵ Dumitru Jompan, *op. cit.*, p. 301.

⁴⁶ Informator Banda Sabina, 70 de ani, localitatea Slatina Timiș.

⁴⁷ Simion Florea Marian, *op. cit.*, p. 89.

⁴⁸ Informator Roma Ana, 69 de ani, localitatea Slatina Timiș.

⁴⁹ Emil Petrovici, *op. cit.*, p. 47.

⁵⁰ Informator Teodorescu Ioan, 52 de ani, localitatea Duleu.

⁵¹ Informator Sitaru Maria, 74 de ani, localitatea Feneș.

frumos ca florile⁵². Ceremonialul primei băi își are originea în vechea practică a purificării.

Obiceiurile de la naștere și ceremonialul primei băi se păstrează doar în amintirea femeilor vîrstnice de la sate. În prezent femeile nasc la spital și înapoiindu-se cu copilul acasă primesc toate indicațiile necesare unei îngrijiri corecte și igienice a pruncului. Datoria noastră este aceea de a consemna în scris practici de mult dispărute pentru o mai bună înțelegere a unui anume mod de viață.

Cînd unei familii i-au murit mai mulți copii, noul născut este „lepădat“, adică lăsat singur pe uliță pînă ce îl va găsi cineva, și-l va duce înapoi mamei. Acel om va deveni nașul copilului⁵³. „Pruncul se scoate pe fereastră, iar nu pe ușă, pentru că pe ușă au fost scoși frații săi care au murit“⁵⁴. Fereastra casei servea, în acest caz, unui rit de împiedicare a unei predestinări. Tot fereastra casei servea unui rit de magie simpatică: la întoarcerea de la botez, copilul era primit (se mai obișnuiește încă) de către tatăl său pe fereastră, să fie la vedere, de fală ca fereastra⁵⁵.

În alte locuri este obiceiul ca un copil căruia i-au murit frații să fie pus la pieptul unei femei cu noroc la copii, să-i fie petrecut prin cămașă, ca și cum l-ar fi născut ea⁵⁶ sau noului născut să i se pună în ureche un cercei chiar dacă este băiat⁵⁷. Moartea reprezintă în cadrul riturilor de trecere o integrare în neființă, marea și ireversibila trecere, dar ea este în același timp o faptură mitică avînd diverse înfățișări și, ca atare, credința populară a inventat o serie de stratageme prin care poate fi provizoriu învinsă după cum am arătat mai sus.

Atunci cînd omul, pe o treaptă a dezvoltării sale spirituale, nu a putut să-și explice o serie de fenomene din natură și viață, a recurs la magie crezînd că forțe oculte dirijează universul. Urme ale acestor credințe persistă încă în obiceiuri, fie că este vorba de obiceiurile legate de ciclul vieții sau obiceiurile de peste an.

Copilul nu este lăsat singur în încăpere și la cap i se pune un cuțit ca spiritele rele să nu poată să-i facă vre-un rău⁵⁸. Se spune că de va lăsa mama copilul singur, va veni deavoloaica și i-l va schimba. Găsind la întoarcere copilul schimbat, mama e bine să-l spînzure de picioare și să-l bată la fund, atunci deavoloaicei fiindu-i milă de copilul ei, îl va aduce pe cel adevărat îndărăt⁵⁹. După cum am putut constata, făpturile mitice au un comportament aidoma celui uman. Rufele pruncului nu e bine să rămîna afară după asfințitul soarelui, cînd au putere vrăjile. Dacă au fost uitate, să se lase pînă a doua zi după răsăritul soarelui și, aducîndu-se în casă, să fie scuturate deasupra vetrei, să cadă relele și să ardă⁶⁰. Vrăjilor li se opune o contraputere și anume focul sau soarele,

⁵² Informator Popescu Doina, 53 de ani, localitatea Pojejena.

⁵³ Informator Roma Ana, 69 de ani, localitatea Slatina Timiș.

⁵⁴ Simion Florea Marian, *op. cit.*, p. 137.

⁵⁵ Informator Nicola Ilinca, 43 de ani, localitatea Băuțar.

⁵⁶ Informator Banda Sabina, 70 de ani, localitatea Slatina Timiș.

⁵⁷ Informator Mangu Ecaterina, 70 de ani, localitatea Pescari.

⁵⁸ Informator Popescu Doina, 53 de ani, localitatea Pojejena.

⁵⁹ Emil Petrovici, *op. cit.*, p. 48.

⁶⁰ Informator Banda Sabina, 70 de ani, localitatea Slatina Timiș.

poate reminiscente ale unui cult solar. Atunci cînd se înfășa pruncul, la capătul fașei, făcută din lînă și împletită în trei, se lega un săculeț cu un ban de argint, tîmîie, praf de pușcă (prau) și usturoi pentru a depărta relele de la copil și la nevoie îi era descîntat astfel:

„Cu aiu ȝi aia

„Cu tîmîia ȝi tîmîia

Cu prau ȝi pușca

Tȝaȝe rîlȝe le-ȝi depărta!“⁶¹

Imediat după naștere, nu-i este permis unei femei căsătorite să se așeze pe patul leuzei, căci aceasta ar putea să-i fure laptele⁶². Dacă o persoană străină bea apă în casa în care se află un sugar, mamei îi va seca laptele⁶³ și nici femeia proaspăt născută nu are voie să treacă peste o apă să nu-și piardă pieptul⁶⁴.

La fel cum în perioada gravidității se respectă anumite măsuri cu caracter apotropaic și în perioada imediat următoare nașterii mama, rudele și prietenii, întreaga comunitate, în sens larg, trebuie să cunoască și să se conformeze unor măsuri menite a determina dezvoltarea armonioasă a copilului și mai cu seamă pe cele care ar putea să prevină calități negative. De exemplu: mama să nu steie pe scutecel celui mic, să nu fie prost copilul⁶⁵; să nu sărute copilul la ceafă, că se face hoț⁶⁶; nimeni nu are voie să treacă peste picioarele copilului să nu-i oprească creșterea, dacă a trecut totuși e obligatoriu să treacă și îndărăt⁶⁷; băiețelului să nu i se pună mărgelile la gît, odată ajuns mare plînge cînd se îmbată⁶⁸; dacă vine cineva în vizită, e bine să pună în leagănul copilului cîțiva bănuți, să fie bănos, să scuipe de trei ori asupra lui, să-l ferească de deochi și la plecare să lase o scamă de pe îmbrăcăminte sau un semn și să spună: „Cum dorm eu de bine, așa să doarmă și pruncul!“, pentru a nu fura somnul copilului⁶⁹, știut fiind faptul că spiritele „necurate“ acționează și prin intermediar atunci cînd nu se pot apropia ele de copil.

„Ursitoarele sînt personaje din mitologia românească, investite cu puteri supranaturale de a orîndui destinul noului născut. Conform credințelor sînt înfățișate ca fecioare purtînd la brîu o furcă și torcînd un fir. Lungimea firului o indică pe cea a vieții“⁷⁰. Ursitoarele, trei la număr: Torcătoarea, Depănătoarea și Curmătoarea, sînt împuternicite ale Sortii și vin în a treia noapte de la naștere (la Mehadica se crede că vin în prima noapte) în odaia în care se află pruncul pentru a-i prezice viitorul. Credința în ursitoare este răspîndită pe tot teritoriul Banatului

⁶¹ Informator Roma Ana, 69 de ani, localitatea Slatina Timiș.

⁶² Informator Ursulescu Silvia, 45 de ani, localitatea Borlova.

⁶³ Informator Nicola Ilinca, 43 de ani, localitatea Băuțar.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ Informator Ursulescu Silvia, 45 de ani, localitatea Borlova.

⁶⁶ Informator Mangu Ecaterina, 70 de ani, localitatea Pescari.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ Dumitru Jompan, *op. cit.*, p. 295.

⁶⁹ Informator Nicola Ilinca, 43 de ani, localitatea Băuțar.

⁷⁰ Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, Edit. Academiei R.S.R., București, 1985, p. 164.

și nu numai al lui, ci al țării întregi. Ursitoarele își găsesc analogii în mitologia romană cu Parcele⁷¹.

Este de datoria moașei să pregătească masa ursitoarelor, ce intră în recuzita acestui rit al ursirii. Pe masă se așază diferite lucruri menite să îmbuneze ursitoarele, să le determine să fie bune și blinde cu noul născut. În noaptea a treia de la naștere, ursitoarele torc, deapănă și curmă firul vieții. În satul Ilova, masa ursitoarelor era pregătită astfel: se așezau trei scaune la masă, iar pe masă se puneau trei blide cu apă, trei colăcei cu câte un ban, o sticlă cu băutură, un caier de lână și brăcira de la moașă. De visa mama sau moașa în noaptea aceea, visul se împlinea⁷². Ce îi era scris copilului se împlinea negreșit. Fiecare om, potrivit empirismului popular, își are soarta sa prestabilită de la care nu se poate abate sau steaua lui care va apune atunci când va muri. Ciclul vieții, potrivit acelorași credințe, este în legătură indisolubilă cu ciclul temporal, ciclul vegetației și mișcarea astrelor.

Ni se pare semnificativ faptul că pe masa ursitoarelor își găsesc loc și caierul de lână, un caier mare, cu lână fină, să aibe ursitoarele ce toarce, ceea ce ne confirmă nouă părerea despre vechimea ritului, cu toate că cei chestionați de noi nu au putut să ne spună decât că ei îl practică în virtutea tradiției. În satul Cornereva pe masa ursitoarelor se puneau trei turte din aluat nedospit, unse cu miere, fiecare din aceste turte avînd la mijloc o luminare, luminarea vieții⁷³. În Clisura Dunării, în satul Pojejena, în dimineața următoare ursitoarelor sînt chemate trei fetețe primind darurile destinate ursitoarelor⁷⁴.

Botezul este o rămășiță a unui străvechi rit acvatic de purificare care a primit de-a lungul timpului valoare de ritual de integrare a unui individ, noul născut, în societatea și acceptarea lui de către societate. Rolul de inițiere îl dețin nașii, cei ce au inițiat și pe părinții pruncului într-un alt mare ritual de trecere, nunta. Sînt rare cazurile cînd se schimbă nașii; dacă sînt prea în vîrstă și atunci se aleg de obicei din aceeași familie sau dacă schimbarea nașilor este condiționată, după cum am mai amintit, de o acțiune de predestinare. Între fini și nași se stabilește un sistem de legături de familie, nașii asistă copilul la botez și la primii săi pași în viață și finul are obligația să le fie recunoscător și să le facă daruri cu prilejul unor sărbători. Alegerea numelui copilului revine, de multe ori, nașilor.

La botezul copiilor erau invitate rudele apropiate și, de obicei, asistența era mai numeroasă la botezul primului născut sau la botezul primului băiat din casă. Botezul, ca masă festivă, a fost și o marcă a stării sociale și materiale a părinților. În timpul din urmă, masa în cinstea celui botezat e frumos aranjată la căminul cultural, uneori participînd pînă la două sute de persoane. Moașa ia pruncul în brațe și trece cu el pe la toți mesenii să-l cîntească. Nelipsite sînt cu acest prilej urările de sănătate, prosperitate, viață lungă și fericită ce se fac pruncului.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² Informator Bălan Ghizela, 72 de ani, localitatea Ilova.

⁷³ Informator Prisăcaru Persida, 61 de ani, localitatea Cornereva.

⁷⁴ Informator Popescu Doina, 53 de ani, localitatea Pojejena.

În timpul botezului, mama rămîne acasă torcînd, țesînd, cosînd, cîntînd ori ciopliind lemne, hrînînd vitele, citînd și scriînd, munci pe care ar vrea să le facă și copilul odată ajuns mare⁷⁵. Muncile de care am amintit se fac mai ales în funcție de sexul copilului.

Cînd copilul este adus de la botez, o rudă apropiată a mamei dă nașei un ban cumpărînd copilul și spunînd:

„Îl cumpăr io, să nu aibe muarcă șe cumpăra.“, îl dăruiește apoi mamei⁷⁶. Tot după botez, mama o stropește pe moașă cu apă purificatoare, îi spală mîinile și îi dă un cadou. Se spune că așa cum moașa a spălat pruncul, tot așa și mama trebuie să spele mîinile moașei drept mulțumire⁷⁷. Pe Valea Almăjului, s-a consemnat datina ca pînă la aniversarea vîrstei de cinci-șase ani a copilului, mama să ducă diverse cadouri moașei în sănătatea pruncului cu condiția ca și moașa să i-o întoarcă cu mici atenții⁷⁸.

Zilele de naștere ale copiilor nu se sărbătoreau, spre deosebire de onomastică, dar se obișnuia ca la împlinirea vîrstei de un an copilului să i se taie părul prima oară și primul smoc de păr se tăia din creștet să nu sufere de urît⁷⁹. Cine-i taie moțul prima oară copilului trebuie să aibe în viață ambii părinți, ca și el să fie cu pereche⁸⁰. Se obișnuia ca mai multe luni în șir să nu se taie unghiile copilului. Acela dintre părinți care îi tăia întîia oară unghiile, acela era mai respectat⁸¹.

„Toate popoarele vechi și moderne au crezut și cred că privirea ochilor are o putere magică și periculoasă, care nu poate fi înlăturată decît numai cu niște ceremonii particulare“⁸², așa este descrisă cea mai frecventă „boală“ a copiilor în credința populară.

Pentru a feri copilul de deochi i se leagă de minută o panglică roșie, culoarea roșie atrage de obicei privirea și o abate de la copil. Chiar și în prezent mamele sînt foarte atente să aibe copilul ceva roșu pe el: o căciuliță, un fular, o jachetică. Cel mai uzual leac împotriva deochiului voluntar sau involuntar se pregătea astfel: într-un pahar cu apă neîncepută se stingeau trei cărbuni și se descînta să rămînă pruncul „... curat, luminat / Ca aur strecurat“⁸³, i se dădea să bea din această apă și îi erau umezite tîmplele și pieptul. Cînd mama pleca undeva cu copilul, îl mînjea puțin pe față cu făcă cu funingine să-l ferească de deochi și punînd mîna pe pămînt spunea:

„Cînd s-o mai deochia pămîntul de lat și cerul de înalt, atunci să se deoache și N. (numele copilului)“ și-i puneă mîna pe față⁸⁴. De asemenea cînd un copil era deochiat se puneau trei fire de mătură într-o cană cu apă și se zicea:

⁷⁵ Informator Bojinescu Maria, 60 de ani, localitatea Mehadica.

⁷⁶ Informator Nicola Ilinca, 43 de ani, localitatea Băuțar.

⁷⁷ Informator Ursulescu Silvia, 45 de ani, localitatea Borlova.

⁷⁸ Emil Petrovici, *op. cit.*, p. 49.

⁷⁹ Informator Banda Sabina, 70 de ani, localitatea Slatina Timiș.

⁸⁰ Dumitru Jompan, *op. cit.*, p. 297.

⁸¹ Informator Bălan Ghizela, 72 de ani, localitatea Ilova.

⁸² Simion Florea Marian, *op. cit.*, p. 350.

⁸³ Informator Popescu Doina, 53 de ani, localitatea Pojejena.

⁸⁴ Informator Roma Ana, 69 de ani, localitatea Slatina Timiș.

„Cum mătură mătura gunoiul și curăță locul, așa să se curețe toate relele de la copil!“ apoi se spăla copilul cu această apă la temple, pe frunte și pe mâini⁸⁵.

„După criteriile medicinei magice, boala era considerată o tulburare parțială sau totală a corpului unei făpturi pămîntești datorită unor forțe supranaturale“⁸⁶.

O boală des întîlnită la copii este „negociul“ sau urciorul care se „vindecă“ și el cu un descîntec:

„Ham, ham negoci
Cit qi fi iq ciîne
Atît să fii tu mîne!“

Acest descîntec se spunea dimineata înainte de mîncare (probabil la răsăritul soarelui) și se sufla de trei ori peste capul celui bolnav⁸⁷. Un ciob de la gîtul urcioarelor, anume partea din gît prevăzută cu găurele, are proprietatea de a „vindeca“ urciorul dacă se uita prin respectivele găurele un copil bolnav, îl scuipa de trei ori și-l arunca peste cap spunînd:

„Așa cum se pierde ciobul de la urcior, așa să se piardă și boala mea!“⁸⁸. Presupusa vindecare a urciorului prin urcior este o consecință a faptului că atît boala cît și vasul ceramic au aceeași denumire, ceca ce a permis medicinei magice această apropiere.

Plantele au fost printre primele mijloace folosite pentru vindecarea diferitelor boli la oameni și animale, iar medicina populară a acumulat de-a lungul veacurilor cunoștințe bogate cu privire la vindecarea lor cu leacuri vegetale.

Cînd un copil avea bube dulci se ardea coada de la un dovleac pe plită și cu cenușa rămasă se ungeau bubele⁸⁹. Dacă nu putea să doarmă, copilului i se dădea un ceai slab din măciulii de mac sau mama împătura un scutec stringînd la un loc cele patru colțuri pe care le aprindea afumînd copilul⁹⁰. Ceai de chimen se dădea copiilor bolnavi de „matrice“⁹¹. Ceaiul din semințe de mărar era folosit împotriva durerilor de cap⁹². Unui copil răcit i se dădea să beie ceai din coji de ceapă sau era uns pe piept cu seu de oaie⁹³. Contra limbricilor copiilor li se dădea usturoi pisat în lapte⁹⁴. Vrejul de mușcată, tăiat bucățele, era folosit ca supozitor⁹⁵. Plantele medicinale sînt folosite frecvent și în zilele noastre alături de medicamentele prescrise de medici, uneori li se dă chiar prioritate.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ Valeriu Butură, *Enciclopedie de etnobotanică*, București, 1979, p. 78.

⁸⁷ Informator Banda Sabina, 70 de ani, localitatea Slatina Timiș.

⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁹ Informator Bălan Ghizela, 72 de ani, localitatea Ilova.

⁹⁰ *Ibidem*.

⁹¹ Informator Copăceanu Anica, 42 de ani, localitatea Teregova.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ Informator Balaci Maria, 74 de ani, localitatea Bănia.

⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁵ Informator Hromei Maria, 68 de ani, localitatea Păltiniș.

„Brînca“, niște umflături cu puroi, se vindeca astfel: pe o poamă de prună se așeza un păianjen mort și se lega pe rană⁹⁶. În părțile Mehădicăi unde boala se mai numește „brînca îndărăt“ se aducea din vară un scorpion de la Băi (Băile Herculane) și se punea în „zăicin“ (ulei). Pe masă se puneă o coală albă de hîrtie și femeia cu spatele la masă trebuia să scrie de la dreapta la stînga cuvîntul „brîncă“. Hîrtia se ungea cu zăicin și se descînta:

„Tu bubă ieșc
Dă cită ieșc
Să nu măi creșc
Să nu coș
Să nu răscos
Înăpoi să ție întors!“

și se leagă pe rană⁹⁷.

Francisc Grisellini descrie cum se făcea „vaccinarea“ copiilor împotriva vîrsatului de vînt:

„Acolo unde se știe că în sat sau în vecinătate un copil ar avea vîrsatul cel bun, numit la români „bubat al mare“ sau erupția cea mare, se cumpără de la mamă, potrivit vechiului obicei, substanța secretată — de un crețar pentru un singur copil, de doi sau trei crețari dacă trebuie inoculați mai mulți copii (...). O pustulă este spartă cu un ac, iar substanța se stoarce într-o cutiuță de lemn tare, anume confecționată în acest scop. Grăbind acasă cu această secreție, ea este administrată în mai multe feluri: fie că toarnă pe partea cea mai cărnoasă a brațului copilului care urmează a fi inoculat, frecîndu-se cu o bucată de pînză aspră, atîta vreme pînă ce porțiunea se înroșește și se inflamează, fie că se produce o mică rană în acelaș loc și se varsă o picătură din otrava de bubat, legîndu-se apoi rana cu o bucată de pînză veche (...). După aceea copiii continuă să-și vadă de ale lor“⁹⁸.

Am înșirat aici cîteva boli ale copiilor, am putea continua și cu altele: „flori“ (pojar) sau „surdomaș“ (insolație), dar în majoritatea dintre ele se respectă indicațiile medicale, astfel încît copiii românilor sînt, în general, robuști dar și căliți de mici, obișnuiți cu frigul și căldura și bolile, atunci cînd se ivesc, sînt bine suportate și trec repede. Mamele obișnuiesc să-și poartă cu ele copiii în leagăne de spate la muncile agricole, dar lasă lîngă ei o „paclă“ (pachet) de tutun să nu se apropie șerpilor⁹⁹. Atunci cînd creșteau, copiii erau un ajutor în familie făcînd munci pe măsura posibilităților lor: copiii mai mari ajutau la creșterea fraților lor mai mici, dereticau prin casă, scoteau vitele la păscut, dar în primul rînd copiii se joacă, jocul contribuind la dezvoltarea lor armonioasă, la stimularea fanteziei și creativității.

Majoritatea jocurilor copiilor sînt o imitare a vieții și comportamentului oamenilor maturi, cu alte cuvinte, jocul este o formă de adaptare

⁹⁶ Informator Banda Sabina, 70 de ani, localitatea Slatina Timiș.

⁹⁷ *Ibidem*.

⁹⁸ Francisc Grisellini, *Încercare de istorie politică și naturală a Banatului Timișoarei*, Edit. Facla, Timișoara, 1984, p. 175.

⁹⁹ Dumitru Jompan, *op. cit.*, p. 300.

la real: fetițele se joacă „de-a mămica“, îngrijesc păpușile, le spală, le dau să mănince, sînt croitorese croind și cosînd hăinuțe pentru păpuși, inventează mici scenete în care un copil e nenea doctorul și alții pacienții sau învățătorul și elevii.

Jucăriile confecționate de părinți sînt uneori o sapă, o greblă, o furcă sau o coasă la dimensiuni adecvate, „jucării“ cu care copiii sînt învățați mai în joacă, mai în serios, să lucreze. Între jocurile de copii și ocupațiile dominante ale locuitorilor satului există o legătură intrinsecă.

Jucăriile procurate din comerț, mai ales jocurile logice pe categorii de vîrstă, dezvoltă gîndirea copiilor, perspicacitatea, lărgesc cîmpul de cunoaștere și se completează cu primele lecturi, cu cărțile de povești. Învățămîntul preșcolar stimulează inteligența, îi obișnuiește pe copii cu o activitate ordonată, le dezvoltă spiritul de colegialitate, de ajutor reciproc, îi pregătește pentru școală. Jocurile de echipă de la grădiniță și de acasă, de pe ulița satului, sînt deosebit de instructive, au un caracter etic, învinge de obicei principiul binelui și fortifică fizic. Jocurile de copii, pe lîngă faptul că sînt distractive, oglindesc supraviețuiri de obiceiuri abandonate de adulți poate pentru că erau „puerile“. Este un aspect care ne interesează și care merită să fie aprofundat pentru că în ansamblu jocurile de copii în cerc restrîns și universul copilăriei în sens larg pot constitui temele unor studii etnografice revelatoare și de sine stătătoare; ne oprim însă aici.

Prin puținele date prezentate am voit să atragem atenția asupra gîndirii tradiționale și a unor elemente prin care aceasta se perpetuează și în prezent. Drept încheiere și ca un îndemn pentru continuarea strădaniilor de a descifra sensurile acestora, să ne reamintim că:

„Orice mitologie biruie, domină și modelează forțele naturii în imaginație cu ajutorul imaginației; ea dispare odată cu începerea dominației reale a omului asupra forțelor naturii“¹⁰⁰.

ELENA MARTA

DIE GEBURT, TRADITION, GLAUBEN UND BRÄUCHE IM KREISE CARAS SEVERIN

(Zusammenfassung)

In der vorliegenden Arbeit versuchten wir einige aktuelle und verschwundene Bräuche aus dem Kreise Caras Severin in Zusammenhang mit den Tagen vor der Geburt, den Sorgen für die werdende Mutter und das Kind, die Geburt, das erste Bad des Kindes, die Taufe, die Kinderkrankheiten und bis zu den ersten Spielen der Kinder zu erläutern.

¹⁰⁰ K. Marx, *Introducere (Din manuscrisele economice din anii 1857—1858)*, vol. XIII, p. 683.